

KANSERE BAĞLI ENGELLİLİK VE YETERSİZLİK

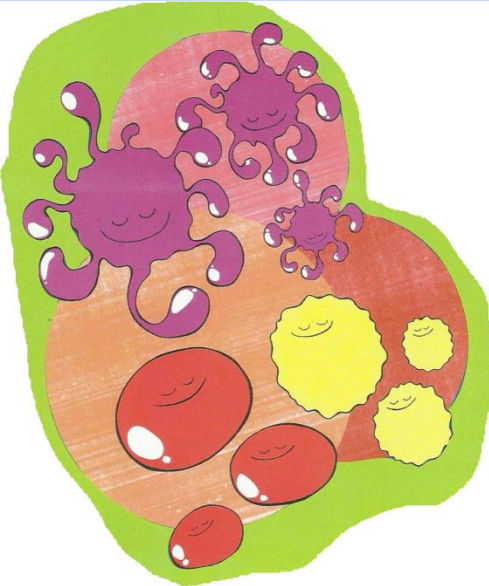
Medine YILMAZ

Yard.Doç.Dr. , İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Kronik bir hastalık...

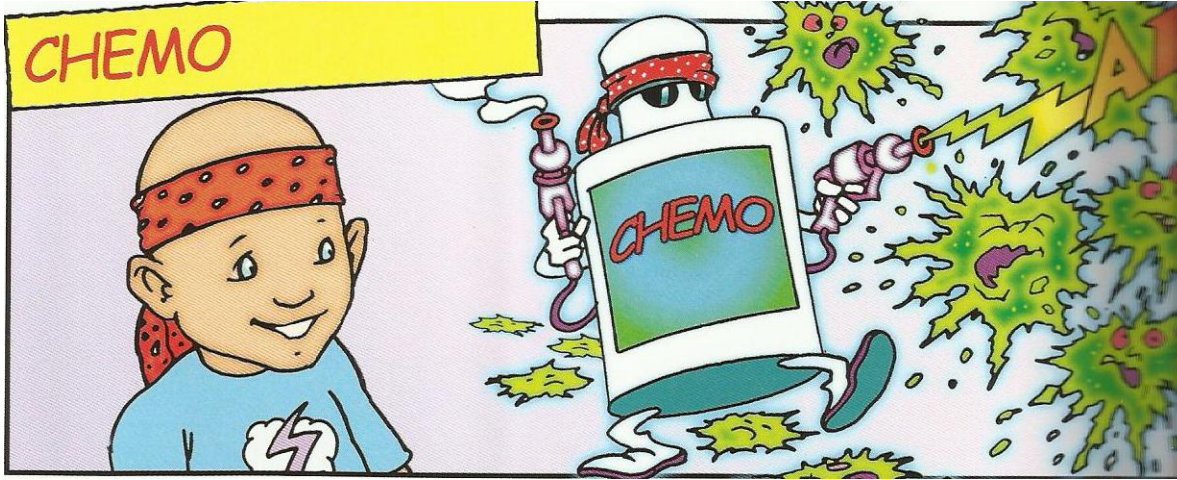
Çocuklarda kanser artık ölümcül bir hastalık değil, kronik bir hastalık olarak kabul edilmektedir.

- Kanserın daha iyi anlaşılması
- Toksisite yönünden doz kısıtlayıcı tedaviler
- SSS koruyucu tedaviler
- Tarama ve erken tanı yöntemlerinin gelişmesi
- Destek bakımdaki gelişmeler

Yaşam Devam Ediyor...

- Yaşam oranları son 30 yılda artmıştır.
- Çocukların %70'i tedavi edilebilme şansına sahip olmuştur (Zwaan ve ark. 2010).

Geç Yan Etki ???

- Tedavi sonrası geçmeyen veya tedavi tamamlanmasından sonra ortaya çıkan etkilerdir

Tablo 1: Sistemlere Göre Riskler ve Olası Geç Yan Etkiler-I

Sistemler	Riskler	Olası etkiler
Santral sinir sistemi	• Beyine radyasyon • Cerrahi rezeksiyon • Mtx (yüksek doz veya IT)	• Öğrenme güçlüğü, • Akademik performansın düşük olması , • Davranışsal veya dikkat sorunları, • İnce ve kaba motor becerilerde zorluklar, • Hafıza ve denge problemleri
Nörolojik	➤ Tümörün kendisinden ya da tümörü çıkarmak için uygulanan cerrahi işlem	➤ Parapleji ➤ Nörojenik mesane ➤ Epilepsi
Endokrin	▪ RT (boyun, servikal bölge, over/ testisler) ▪ Tiroidektomi ▪ Alkilleyici ajanlar	▪ Büyüme hormonu eksikliği ▪ Erken veya gecikmiş puberte ▪ Menstrüel düzensizlikler, ▪ Hiper / hipotiroidizm, infertilite ▪ Diyabet/ insulin direnci, tiroid kanseri

Tablo 1: Sistemlere Göre Riskler ve Olası Geç Yan Etkiler-I

Sistemler	Riskler	Olası etkiler
İşitme ve görme	• Sisplatin, • İşitme kanalı bölgesine/göze RT • Aminoglikozidler • Steroidler • Karboplatin	• Yüksek frekanslı seslere karşı işitme kaybı • Konuşma problemleri • Kötü akademik performans • Bulanık görme, şaşılık, görme kaybı ya da görme engeli
Kardiyak	♦ Siklofosfamid (YD) ♦ Radyasyonla kombine antrasiklin veya yalnız başına mediastinal radyasyon	♦ Kardiyomiyopati ♦ Egzersiz intoleransı, yorgunluk, göğüs ağrısı ♦ Kardiyak yetersizlik, aritmi ♦ Konjestif kalp yetmezliği, anjina, inme infarktüs
Respiratuvar	✓ Pulmoner alana radyasyon ✓ Bleomisin ✓ BCNU	✓ Pnömoni, fibrozis, takipne ✓ Kronik öksürük, kısıtlayıcı-obstrüktif akciğer hastalığı ✓ Respiratuvar disfonksiyon

Tablo 1: Sistemlere Göre Riskler ve Olası Geç Yan Etkiler-II

Sistemler	Riskler	Olası etkiler
Genitoüriner	▪ Böbreklere RT / Cisplatin, Mtx veya Nitrozürealar ▪ Siklofosfamid ▪ Cerrahi rezeksiyon	▪ Üriner yol infeksiyonları ▪ İdrar yapma baskısı ▪ Enürezis ▪ Seksüel fonksiyonda değişim
Üreme	✓ Testis / Overlere RT ✓ Alkilleyici ajanlar ✓ Nitrozüreler ✓ İfosfamid / siklofosfamid	✓ Testiküler volümde azalma ✓ Zayıf erektıl fonksiyon ✓ Libidoda azalma ✓ Primer veya sekonder amenore
Kas iskelet sistemi	➤ Uzun kemiklere, omurgaya veya herhangi büyüyen bir kemiğe RT ➤ Amputasyon	➤ Kas veya kemik asimetrisi veya hipoplazisi ➤ Bacaklarda uzunluk farkı (iki bacak arasında kısalık ya da uzunluk farkı) ➤ Fonksiyonel eksiklikler ve yürüyüş biçiminde değişiklik, ➤ Kifoz, kemik ve yumuşak dokularda fibroz, kaslarda atrofi

Uzun Dönemli Geç Yan Etkiler

Fizyolojik Geç Etkiler

- Erken Puberte
- Bilişsel değişiklikler
- Büyüme-Gelişme Geriliği
- İnfertilite

Psikososyal Geç Etkiler

- Hastalığın tekrarlama korkusu
- Depresyon
- Anksiyete
- Yaşam amacının belirsizliği

Sosyal Geç etkiler

- İş –meslek edinme
- Eğitim
- Sağlık güvencesi
- Evlilik ve çocuk sahibi olma

Yetersizlik - Engellilik

YETERSİZLİK

Zihinsel, fiziksel, davranışsal ya da duyu organlarındaki zedelenmeye bağlı olarak bütün/ kısmi işlevlerde gözlenen kayıpların ortaya çıkardığı durumdur.

ENGEL

Yetersizliği olan bireyin çevreyle etkileşiminde karşılaştığı problemdir

Kanser ve Yetersizlik/Engellilik

Terapi yaşı küçüldükçe ve
radyoterapi dozu arttıkça
yetersizlik riski artmaktadır

E
N
G
E
L
L
i
L
i
K

YETERSİZLİK / ENGELİLİK

Zihinsel yetersizlik

(hafıza, dikkat ve konsantrasyon yetersizliği, algılamada kısıtlılık)

Fiziksel yetersizlik

(fonksiyonel kısıtlılık, aktivite kısıtlılığı (2.7- 5.7 kat fazla)

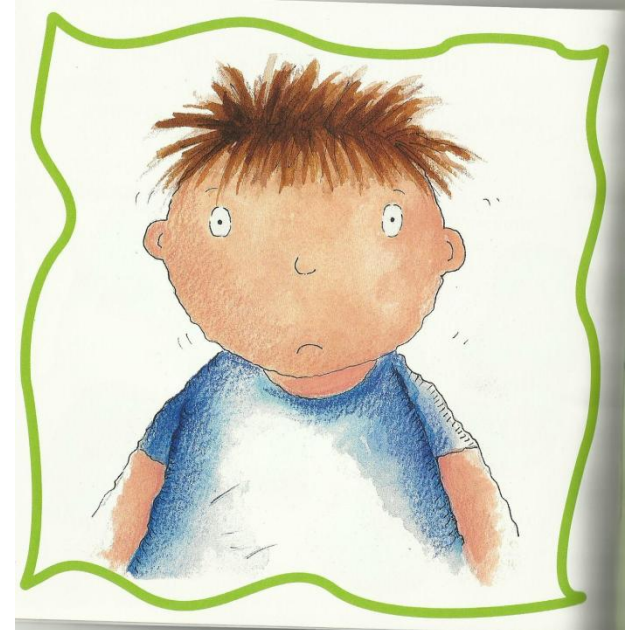
Görme-İşitme yetersizliği

işitme kaybı, sağırılık, konuşma geriliği, görme engeli (10.8 kat fazla)

Kanser Tedavisinin Yetersizlik/Engellilik Sonuçları

- Beyin tümörleri,
 - Solid tümörler,
 - Lösemi ve lenfoma
- (Hjern, Lindblad ve Boman, 2007).

kalıcı
yetersizliğe
yol açmaktadır

Bir Olgu...

- 16 yaş- Kız
- Beyin Tm
- Yeni tanı aldığı anda – ilkokul 1. sınıf
- Akranlarıyla benzer gelişimsel özellikler gösteriyor
- Başarılı akademik performans / Erken okuma-yazma öğrenme

2 yıl okuldan uzak kalma

Tedavi sonrası öğrenme güçlüğü, algılama ve motor becerilerde yetersizlik nedeniyle akranlarıyla eğitimini sürdürmeme

- Arkadaşlarıyla tartışma
- İlişkilerde uyumsuzluk
- Kaynaşma problemi

Akranlarıyla benzer akademik başarıyı gösteremediği için rahatsız olmuş, okula gitmek istememiştir.

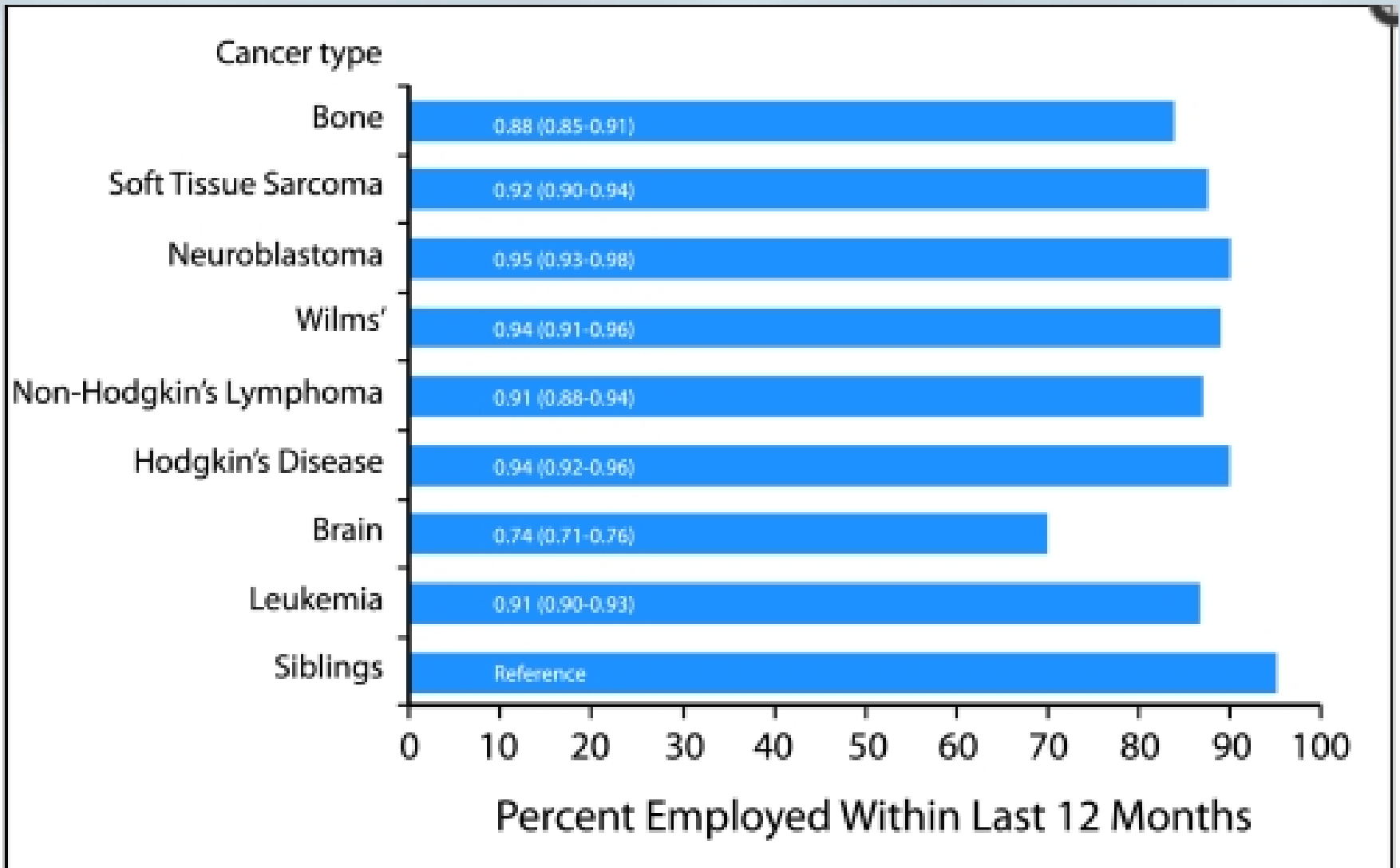
Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklar Özel eğitim ve İş Okuluna Devam Ediyor

Kanserli çocukların bir kısmı kendi rol sorumluluklarına-normal yaşamlarına dönebilirken, bir kısmı geçici bir kısmı ise kalıcı düzeyde yetersizlik/engellilik yaşamaktadır.

İş Sahibi Olma

ALL hastaları -25 yıllık izlem (1970-1986) Genel nüfus ve kardeşleri (n = 3899)

- Genel ve mental sağlıkları daha kötü,
- Fonksiyonel yetersizlik, Aktivite kısıtlılıkları daha çok
- RT alanlar daha riskliler

Evlilik oranı
Lise bitirme
İş ve sağlık
güvencesi

- Ortalama 8 yıl izlem
- İyileşenlerin **%59.8'inde geç yan etki**
- **%23.2'sinde** iki ve daha fazla yan etki

- En sık yan etki; **Endokrin (%29).**
- **Beyin tümörlülerde** en ciddi ve en çok yan etki mevcut.

500 çocukluk kanseri geçirmiş (16-49 yaş/ %47 kadın)
Kanser öyküsü olmayan 1092 kontrol (15-33 yaş; % 55 kadın)

Normal
ilkokulu
bitirememe

Daha çok
öğrenme
yetersizliği
programına
devam etme

Evlenme ve
ebeveyn
olma oranları
çok daha
düşük

İş sahibi
olma
oranı
düşük

Fertiliteden ve kanserli çocuk
sahibi olmaktan korkmaktadırlar.

SSS tümörlü çocukluk kanserli bireylerde engellilik, beden imajı ve spor/ fizik aktivite;

- ≥ 18 yaş , 528 SSS tümörlü birey
- Konuşma ve görme engeli, beden imajının zayıf olması, fiziksel aktivitede bulunma konusunda özgüven eksikliğine neden
- Kadınlar erkeklere göre daha az genel sağlık, beden imajı ve özgüvene sahip.

İş, Evlilik ve Sosyal Güvence

- 1,437 çocukluk çağı kanseri geçirmiş birey (>18 yaş)
- % 62 'si full –time çalışıyor
- % 43'ü evli
- RT alan Hematolojik maligniteli bireylerin evli olma oranı düşük
- Bekar, işsiz ve sosyal güvencesi olmayan bireyler sağlık bakım hizmetlerinden daha az yararlanıyorlar

Evlilik ve Aile

- 6,044 kanser tanılı hasta
1960 -1998 yılları
0 - 14 yaş arasında tedavi gören
- %77 'si evli değil
- 263 erkeğin ve 473
kadının çocuğu var

> 18 yaş , 54 hasta (26 E, 23 K)
1988 - 1996 yılları arasında tedavi gören
En az 5 yıldır tedavi görmeyen

%30'unda
endokrin
yetmezlik

% 14'ünde
nörolojik ve
psikososyal
yetersizlik

%2'sinde
ortopedik
sekel

Kadın cins, nörolojik
ve kemik tümörlü
bireylerin yaşam
kalitesi daha düşük

34 'ü (%63) iş
sahibi

Bireylerin yarısı yetişkin dönemde tıbbi
izlemleri konusunda formal bir eğitim
almadıklarını belirtmişlerdir

En çok
fertiliteden
korkmaktadırlar

Psikososyal Sorun

Risk faktörleri;

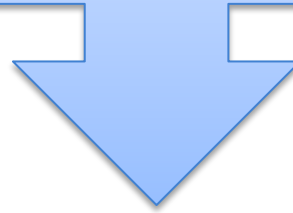
- Kadın olma
- Düşük eğitim düzeyi
- Bekarlık
- Gelir düşüklüğü
- İşsizlik
- Sağlık güvencesinin olmaması
- Kraniyal RT / cerrahi olma

DÜŞÜK
YAŞAM
KALİTESİ

Psikososyal sorunlar sigara, alkol, yorgunluk ve uyku düzensizliği gibi yetersiz sağlık davranışları ile ilişkili

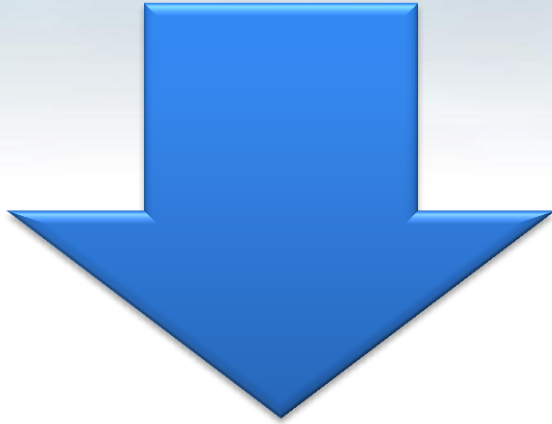
Sosyal Güvence Yokluğu !!!

Kanserden iyileşen çocukların yetişkin hale geldiklerinde kontrole gelme oranları düşebilecektir.

Çocukluk kanserlerinin doğurabileceği riskler konusunda ailenin ve çocuğun bilinçlendirilmesi önemlidir.

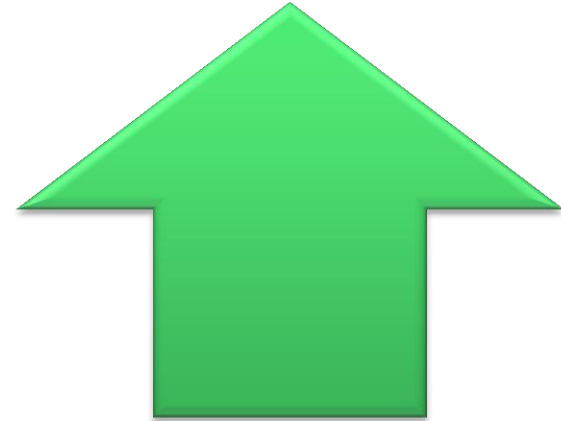
YARAR-ZARAR DENGESİ

Geç yan
etkiler

Tedavinin
Etkileri

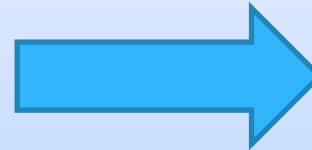
TARAMA

- Görme
- İşitme
- Konuşma
- Boy-kilo takibi

YILLIK TANILAMA VE
İZLEM

- Erken girişim programlarından,
- Özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinden
- Nörokognitif yetersizliğin ve risklerin erken tanılanması ve yetersizliğe yönelik erken girişim programlarının uygulanması

EN ERKEN
DÖNEMDE
YARARLANMA

ÖNEMLİ....

Doğru ve
güvenli KT
uygulanması

Ömür boyu
tarama ve
erken tanı
programları
uygulanması

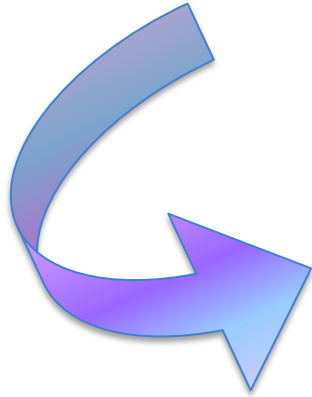
Profesyonel
destek
sağlama

Çocuk/ Genç
için kendini
geliştirme
programı
uygulanması

UZUN
DÖNEMLİ
SAĞKALIM
ve KALİTELİ
BİR YAŞAM
SÜRECİ

YAŞAM KALİTESİ

Geç yan etkileri önlemek /
erken tanılamak

**İŞBİRLİĞİ ve
KOORDİNASYON**

İlginiz için Teşekkürler....

